

OFELYA ELDAR qızı BABAYEVA

**MÜASİR TÜRKİYƏ TÜRK POEZİYASINDA ƏNƏNƏ VƏ
NOVATORLUQ
(SEZAI KARAKOÇ YARADICILIĞI ƏSASINDA)**

5717.01 - Türk xalqları ədəbiyyatı

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün
təqdim olunmuş dissertasiyanın

A V T O R E F E R A T I

BAKI – 2017

Dissertasiya Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Azərbaycan
və dünya ədəbiyyatı kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: **Elman Hilal oğlu Quliyev**
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Rəsmi opponentlər: **Əsgər Adil oğlu Rəsulov**
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Xalidə Cahangir qızı Quliyeva-Qafqazlı
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Aparıcı müəssisə: **AMEA-nın Nizami adına Ədəbiyyat
İnstitutunun Türk xalqları ədəbiyyatı
şöbəsi**

Müdafiə 25 oktyabr 2017-ci il saat 12⁰⁰-da Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akad.Z.M.Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutu nəzdində filologiya üzrə elmlər doktoru və filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunan dissertasiyaların müdafiəsini keçirən FD 01.151 Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ 1143, Bakı şəhəri, H.Cavid prospekti 115, AMEA akad.Z.M.Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutu, VII mərtəbə.

Dissertasiya ilə AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat 22 sentyabr 2017-ci il tarixində göndərilmişdir.

**FD 01.151 Dissertasiya
Şurasının elmi katibi,
filologiya üzrə fəlsəfə
doktoru:**

Zenfira Ədhəm qızı Şıxəlilərli

GİRİŞ

Mövzunun aktuallığı: Özündən əvvəlki söz ustalarının yaradıcılığından bəhrələnmə və fəlsəfi-ədəbi cərəyanlara münasibət bütün dövrlərdə öz aktuallığını qoruyan məsələlərdəndir. Təbii ki, Türkiyə türk ədəbiyyatında da ilkin formalaşma mərhələsindən başlayaraq, Yunus Əmrə, Mövlanə Cəlaləddin Rumi, Necati, Baqi, Əhməd Nədim, Şeyx Qalib kimi onlarca şair söz və sənət ustası kimi seçilmiş, özlərindən sonra gələn qələm əhlinin yaradıcılıqlarına işıq salmışlar. Nizami, Nəsimi, Xətai, Füzuli kimi şairlərin Azərbaycan ədəbiyyatında oynadıqları rolü həmin müəlliflər Osmanlı poeziyasında yerinə yetirmişlər. Sələf-xələf münasibətləri sonralar da Türkiyə türk ədəbiyyatında davam etmiş, formalaşmış klassik şeir ənənəsi öz nüfuzunu XIX və XX əsr poeziyasında da göstərmişdir. Artıq TənziMAT dövründən başlayan yeniləşmə meyilləri nəticəsində ənənə ilə əlaqələr müəyyən dərəcədə qırılmış, Avropa tərzində bir ədəbiyyat yarandığı üçün ədəbiyyatda daha çox yeniləşmə prosesi baş vermişdir. XIX əsrin sonu, XX əsrin müxtəlif rüblərində Türkiyə türk ədəbiyyatında bir-birini əvəz edən bir çox ədəbi cərəyan ənənə və novatorluq zəminində formalaşmış inkişaf etmişdir.

Bu nöqteyi nəzərdən 1941-ci ildən ədəbi fəaliyyətə başlayan Birinci Yeni və ya Qəribçilər, İkinci Yeni adlı cərəyanları qeyd etmək mümkündür. Dissertasiyanın tədqiqat mövzusu olan Sezai Karakoçun bədii fəaliyyəti də daha çox İkinci Yeni şeiri kontekstində dəyərləndirilə bilər.

Bu baxımdan Sezai Karakoç kimi böyük bir şairin əsərlərinin ədəbi-fəlsəfi təhlili, poeziyasının ənənə və novatorluq kontekstində tədqiqi, həyat yolunun öyrənilməsi, tənqidi görüşlərinin təhlili və çağdaş Türkiyə türk ədəbiyyatında mövqeyinin müəyyənləşdirilməsi ədəbiyyatşünaslığın maraqlı dairəsində olan məsələlərdəndir. Mövzunun Azərbaycan-Türkiyə ədəbi əlaqələr kontekstində öyrənilməsi də aktuallığı ilə seçilir. Görkəmli şairimiz Nizamidən başlayan “Leyli və Məcnun” ənənəsinin klassik türk ədəbiyyatında bir çox davamçıları olduğu kimi, XX əsrdə Sezai Karakoç yaradıcılığında da belə bir əsərin qələmə alınması diqqəti cəlb etməklə yanaşı, ənənə və novatorluq kontekstində həmin məsnəvinin filoloji təhlili də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bundan başqa, Füzuli kimi dahi söz ustasının Sezai Karakoç yaradıcılığına ədəbi təsirinin hansı istiqamətdə olması və çağdaş türk şairinin ənənədən bəhrələnmək yeni formalara müraciət etməsi məsələsi də Azərbaycan türkologiyası və ümumiyyətlə, filologiya elmi üçün vacibdir. Ümumiyyətlə, indiyə qədər Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında tədqiqat

mövzusunə çevrilməyən Sezai Karakoçun əsərlərinin bədii-estetik xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi, onun dil, üslub, janr xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, mövzu dairəsinin aydınlaşdırılması, mənsub olduğu ədəbi cərəyandakı yerinin tədqiqi dissertasiyada aktuallıq kəsb edən məsələlərdəndir.

Tədqiqatın obyektı və predmeti: Klassik və müasir türk poeziya nümunələri, xüsusilə Sezai Karakoçun poetik irsi dissertasiyanın tədqiqat obyektinin əsasını təşkil edir.

Tədqiqatın predmetini isə Sezai Karakoç yaradıcılığı əsasında müasir Türkiyə türk poeziyasında ənənə və novatorluq problemlərinin öyrənilməsi təşkil edir.

Mövzunun tədqiq tarixi: Məlum olduğu kimi, həm dünya, həm də Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında ənənə və novatorluq problemi tədqiqatçıların diqqət mərkəzində olan məsələlərdən olmuşdur.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında indiyə qədər klassik və müasir türk şeiri, ədəbi şəxsiyyətləri, eləcə də, müxtəlif ədəbi cərəyanlar haqqında, ənənə və novatorluq barədə ayrı-ayrı məqalələrdə və monoqrafik tədqiqatlarda müxtəlif fikir və mülahizələr söylənilmişdir.¹

Lakin Sezai Karakoçun bədii yaradıcılığı bu baxımdan xüsusi tədqiqat obyektı olmamış, onun sənəti haqqında elmi-nəzəri əsər yazılmamış, ümumiyyətlə, Sezai Karakoç yaradıcılığı indiyə qədər Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında araşdırma mövzusunə çevrilməmişdir.

Dissertasiya mövzumuz olan problemin Türkiyə ədəbiyyatşünaslığında öyrənilməsi isə XX əsrdə daima aktuallıq kəsb etmiş və onlarla araşdırma işi ortaya qoyulmuşdur. Həmin tədqiqat əsərləri həm Sezai Karakoç

¹ Aydın Abi Aydın. Füzuli və Türkiyə poeziyası, Bakı: Ozan, 2002, 279 s.; Araslı N. Nizami və türk ədəbiyyatı. AzSSR EA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu. Bakı: Elm, 1980, 204 s.; Меликли Т. Литература Турции: корни и крона. Москва: ЗАО РИК Русанова, 1998, 160 с.; Quliyev E. Türk xalqları ədəbiyyatı. Bakı: Constant Empire, 2011, 568 s.; Rəsulov Ə. Türk sənədli-bədii nəsrı. Bakı: Nurlan NPM, 428 s.; Османова Б. Жизнь и творчество Мелиха Джеvdета Андая (1940-1970). Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Баку: 1979; Osmanova B. Məlih Cövdət Andayın "Qolları bağlı Odissey" əsəri // Türk filologiyası məsələləri. Bakı: Elm, 1970, s. 80-93; Osmanova B. Müasir türk şeiri haqqında bəzi qeydlər // Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının xəbərləri. Ədəbiyyat, dil və incəsənət seriyası. №1, Bakı: Elm, 1977, s. 54-60; Gündoğdu S. Məhməd Akif Ərsoy yaradıcılığında ictimai problemlərin bədii təcəssümü. filol. üzrə fəls. dok. e.mi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyasının avtoreferatı. AMEA akad. Z. M. Bünyadov ad. Şərqsünaslıq İnstitutu, Bakı: 2009, 30 s.; Babayeva E. Nəcib Fazil Qısakürəyin yaradıcılıq yolu. filol. üzrə fəls. dok. elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dis-nın avtoreferatı. AMEA, Nizami ad. Ədəbiyyat İnstitutu. Bakı: 2010, 28 s.

yaratıcılığı, həm ümumilikdə ənənə və novatorluq məsələləri, həm də ədəbi cərəyanlar, bütövlükdə Türkiyə poeziyasının çağdaş dövrü haqqındadır.¹

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri: Dissertasiyada əsas məqsəd Türkiyə türk ədəbiyyatında mövcud olan sələf-xələf münasibətlərini, inkişaf prosesini, klassik və müasir ədəbiyyatın əlaqəsini, nəzəri-estetik məsələlərini, Sezai Karakoçun mühitini, yaratıcılığının mövzu dairəsini, ənənə və yenilik baxımından poeziyasını təhlil və tədqiq etməkdən ibarətdir. Bununla əlaqədar olaraq qarşıya aşağıdakı vəzifələr qoyulmuşdur:

- Türkiyə türk ədəbiyyatında sələf-xələf münasibətlərini tarixi aspektdə tədqiq edərək ümumi ədəbi mənzərəni əks etdirmək;
- ədəbiyyatda ənənə və novatorluq məsələlərinə aydınlıq gətirmək və problemin elmi-nəzəri şərhini vermək;

¹ Avcı B. Sezai Karakoç şiirinde anne ve çocuk. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, 2013, 149 s.; Volkan B. Sezai Karakoçta Medeniyet Kavramı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fatih Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2012, 182 s.; Yağcı E. Sezai Karakoçta Tarih-Metafizik İlişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, 2012, 83 s.; Işık İ. Sezai Karakoçun şiirlerinde anne ve çocuk teması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, 2011, 225 s.; Şengül S. İmge ve üslup tercihleri bakımından Necip Fazıl ve Sezai Karakoç Okumak. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, 2011, 166 s.; Şahin G. Sezai Karakoçun insan anlayışı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı. Din Felsefesi Bilim Dalı, 2010, 89 s.; Akdemir C. Topçu N. Necip Fazıl Kısakürek-Sezai Karakoçta ideal gençlik tasavvuru. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Zootekni Bölümü. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı. Din Psikolojisi Bilim Dalı, 2010, 115 s.; Kekeç İ. Sezai Karakoçun düzyazılarında sanat ve edebiyat anlayışı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Edebiyatı Bölümü. Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı. Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, 2010, 194 s.; Koç F. Değerler açısından Sezai Karakoç. Ahlak ve Sanat Örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı. Din Felsefesi Bilim Dalı, 2010, 149 s.; Anay K. Sezai Karakoç ve Diriliş düşüncesi. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, 162 s.; Kevser Baş M. Sezai Karakoçun düşünce ve sanatında temel kavramlar. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı. Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı, 2005, 348 s.; Acar Z. Sezai Karakoç şiirinin anlambilim açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, 158 s.; Çoban M. Sezai Karakoçun eserlerinde dini referanslar. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı. Din Eğitimi Bilim Dalı, 2001, 100 s.; Aslan B. Sezai Karakoçun şiirlerinde kadın ve aşk. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Muğla Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, 141 s.; Bilge M. Sezai Karakoçun Diriliş düşüncesinde medeniyet anlayışı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996, 106 s.; Karataş T. Sezai Karakoç Hayat, Sanat, Tenkit. Yayınlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 1994, 442 s.

- Sezai Karakoçun həyatını onu yetişdirən ictimai-mədəni mühitlə əlaqəli şəkildə öyrənmək;
- Sezai Karakoçun çağdaş Türkiyə türk ədəbiyyatının inkişafında oynadığı rolu üzə çıxarmaq, digər şairlərdən fərqli xüsusiyyətlərini və ədəbi prosesdəki yerini müəyyənləşdirmək;
- Sezai Karakoç yaradıcılığında ənənənin izlərini müəyyənləşdirmək və etdiyi yenilikləri təhlilə cəlb etmək;
- şairin əsərlərinin mövzu dairəsini nəzərdən keçirmək;
- Sezai Karakoçun müraciət etdiyi ənənəvi janrları müəyyənləşdirərək təhlilini vermək;
- şairin fərdi sənətkarlıq xüsusiyyətlərini üzə çıxarmaq.

Tədqiqatın metodoloji və nəzəri əsasları: Tədqiqat zamanı elmi-nəzəri və elmi-müqayisəli metoda və tarixilik prinsipinə üstünlük verilmişdir. Dissertasiyanın yazılmasında müasir ədəbiyyatşünaslığın elmi-nəzəri müddəaları əsas götürülmüş, dünya, Türkiyə və Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığına dair yazılmış müvafiq tədqiqatların təcrübə və nəticələrindən, nəzəri-estetik prinsiplərindən istifadə edilmişdir.

Müdafiyyə çıxarılan elmi müddəalar:

- Çağdaş Türkiyə türk poeziyasında ənənə və novatorluq meyilləri güclü şəkildə özünü göstərməkdədir;
- Sezai Karakoç çağdaş Türkiyə türk poeziyasında Mövlanə Cəlaləddin Rumi, Yunus Əmrə, Əhməd Nədim, Şeyx Qalib və eləcə də, Füzulinin davamçısıdır;
- Sezai Karakoç çağdaş poeziyada islami şeirin ən aparıcı şəxsiyyətlərindəndir;
- Mehmed Akif Ərsoy və Nəcib Fazil Qısakürəyin ideoloji görüşləri də Sezai Karakoçun düşüncə qaynağını təşkil edən mənbələrdəndir;
- Sezai Karakoç İkinci Yeni şairlərindən özünəməxsus üslubi xüsusiyyətləri ilə fərqlənən bir sənətkardır;
- Çağdaş Türkiyə türk şeirində klassik ənənənin davamında Sezai Karakoçun olduqca böyük rolu vardır.

Tədqiqatın elmi yeniliyi: Mövzunun tədqiq tarixindən bəlli olduğu kimi, indiyə qədər Türkiyə ədəbiyyatşünaslığında Sezai Karakoçla bağlı müxtəlif məqalələr yazılıb, monoqrafik tədqiqatlar aparılsa da, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında, eləcə də, türkologiyamızda bu şairin yaradıcılığı diqqətdən kənar qalmış, xüsusi tədqiqat obyektinə çevrilməmişdir. Onun həyat yolu, mühiti, bədii və ədəbi-tənqidi əsərləri haqqında müstəqil elmi-nəzəri araşdırma aparılmamışdır.

Dissertasiya Azərbaycanda Sezai Karakoç yaradıcılığını və həyat yolunu elmi ardıcılıqla və sistemli şəkildə öyrənən ilk müstəqil araşdırmaçıdır. Burada ilk dəfə olaraq Sezai Karakoç timsalında türk ədəbiyyatşünaslığının sələflərini müəyyənləşdirməyə, zəngin faktiki materiallar əsasında onun qaynaqları və ilkin formalarını üzə çıxarmağa təşəbbüs edilmişdir.

Tədqiqat işində ilk dəfə olaraq klassik Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələri ilə Sezai Karakoç yaradıcılığı müqayisəli təhlilə cəlb edilmiş, onun poeziyasında Nizami, Nəsimi və Füzulinin təsiri məsələləri öyrənilmişdir. Həmçinin Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasına eyniadlı nəzirəsi və “Hədiqətüs-süəda” əsərinə şair tərəfindən cavab kimi yazılmış “Ərmağan” adlı bədii əsəri dəyərləndirilmişdir.

Tədqiqatın nəzəri və təcrübi əhəmiyyəti: Dissertasiyanın əsas müddəə və nəticələrindən müasir türk ədəbiyyatı tarixi və Sezai Karakoç yaradıcılığı ilə bağlı araşdırmaların aparılmasında, eləcə də müasir türk ədəbiyyatşünaslığında İkinci Yeni ədəbi cərəyanı, ənənə və yeniliyə dair monoqrafik kitabların hazırlanmasında istifadə oluna bilər. Təcrübi baxımdan tədqiqat işindən ali məktəblərin şərqşünaslıq və filologiya fakültələrində proqram tərtibində, dərslik və dərs vəsaitlərinin yazılmasında, xüsusi kurs mühazirələrinin hazırlanmasında yararlanmaq mümkündür.

İşin aprobasiyası: Dissertasiya Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin “Azərbaycan və dünya ədəbiyyatı” kafedrasında hazırlanaraq müzakirə edilmişdir. Dissertasiyanın əsas məzmunu, elmi müddəə və nəticələri dissertantın Azərbaycan və Türkiyədə nəşr edilən 10-dan artıq elmi məqaləsində öz əksini tapmışdır. Dissertant mövzu ilə əlaqədar həm Türkiyə, həm də Azərbaycanda elmi-praktik konfranslarda məruzə və tezislərlə, habelə dövrü mətbuat səhifələrində elmi-publisistik yazılarla çıxış etmişdir.

Dissertasiyanın quruluşu: Dissertasiya işi giriş, üç fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

TƏDQIQATIN ƏSAS MƏZMUNU

“Giriş”də dissertasiya mövzusunun aktuallığı əsaslandırılır, tədqiqatın obyektinə və predmetinə, mövzunun tədqiq tarixi, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri, metodoloji və nəzəri əsasları, işin elmi yeniliyi, nəzəri və təcrübə əhəmiyyəti, müdafiyyəyə çıxarılan müddəələr müəyyənləşdirilir, işin aprobasiyası və dissertasiyanın quruluşu haqqında məlumat verilir.

Dissertasiyanın I fəslı “Sezai Karakoçun dövrü, mühiti, ədəbi-nəzəri görüşlərində ənənə və novatorluq problemləri” adlanır. I fəslin “Sezai Karakoçun dövrü, mühiti və ədəbiyyatdaxili proseslərə nəzəri baxışı” adlı birinci yarımfəslində Sezai Karakoç çağdaş Türkiyə türk ədəbiyyatı tarixində əhəmiyyətli yer tutan və mövqeyi olan sənətkar kimi təqdim olunur. S.Karakoçun 1933-cü ildə Diyarbəkirin Ərşəni qəzasının Osmanıyyə qəsəbəsində tacir ailəsində dünyaya göz açması, maddi çətinliklər içində yaşaması, onun təhsili, uşaqlıq və gənclik illəri və s. haqqında məlumat verilir. Təbii ki, bu məlumatlar S.Karakoçun dövrü və mühiti haqqında müəyyən təəssüratların yaranmasında əhəmiyyətli rol oynayır.

S.Karakoç 1950-ci ildə Ankara Universiteti Siyasi elmlər fakültəsinə daxil olmuş və 1955-ci ildə həmin universiteti bitirərək maliyyəçi ixtisasına yiyələnmişdir. Universitetdə oxuyarkən bədii yaradıcılığa başlamış, 1950-55-ci illərdə bir neçə şeiri çap olunmuşdur. Təbii ki, universitet həyatı, məxsusi olaraq özünə ustad seçdiyi Nəcib Fazil Qısakürəklə görüşü, N.F.Qısakürəyin ona təsiri S.Karakoçun sənətkar kimi formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Düzdür, o, xatirələrində bir şair kimi yetişməsində Anadolu mühitinin oynadığı rolu da yüksək qiymətləndirmiş “böyük adam olmaq üçün İstanbulda anadan olmaq gərəkmir” demişdir. Lakin ədəbi həyatın güclü olduğu İstanbul, Ankara şəhərlərinin ona bir sənətkar kimi təsiri danılmazdır. İlk şeirləri “Hisar”, “Mülkiyyə”, “İstanbul” və s. jurnallarda çap olunur. Sonralar “Diriliş” nəşriyyatın yaradır və öz şeirlərin burada nəşr etdirməyə başlayır. 1975-1990-cı illərdə onun Türkiyə Yazıçılar Birliyi ilə əlaqəsi daha da genişlənir. Türkiyə Yazıçılar Birliyi onu ilin hekayəçisi (1983) və ilin adamı (1988) seçir. 1990-cı ildən S.Karakoç siyasət aləminə baş vurur, Dirçəliş Partiyasını təsis edir. Qeyd etmək lazımdır ki, bir sədr, yazıçı, siyasətçi kimi özünü təsdiqində onun istedadı ilə yanaşı, ictimai-siyasi və ədəbi mühitin də böyük rolu olmuşdur. Belə ki, S.Karakoçun yaşadığı dövrlər Türkiyə ictimai-siyasi həyatının ən mürəkkəb dövrləri hesab edilir. 14 may 1950-ci il tarixində baş vermiş siyasi hadisələr Türkiyənin ictimai-siyasi həyatı ilə yanaşı, onun sosial-iqtisadi, eyni zamanda, mədəni həyatında da dəyişikliklərə, inkişafa səbəb oldu. Lakin 17 may 1960-cı il tarixində Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin hakimiyyəti öz əlinə keçirməsi demokratiyanın qarşısında keçilməz sədd çəkdi. 1961-ci ildə Türkiyədə yeni konstitusiya qəbul edildi. Yeni konstitusiyanın tətbiqi Türkiyədə yeni siyasi, iqtisadi, mədəni dəyişikləri xeyli sürətləndirdi.

S.Karakoçun ədəbi-bədii dünyagörüşünün formalaşmasında sadalanan ictimai-siyasi proseslərdən dolayı mövcud olan bir neçə amilin təsiri vardır:

a) Qərb ədəbiyyatı; b) Şərq-islam mədəniyyəti; c) Türk ədəbiyyatı və mədəniyyəti. Nəzərə alaq ki, bunlar həm də S.Karakoçun ədəbi-nəzəri görüşlərinin tərkib hissəsi idi.

Demək lazımdır ki, XIX əsrin II yarısında Türkiyədə Tənzimat hərəkatı ilə başlayan Avropa ədəbiyyatının təbliği və təsiri XX əsrdə də bu və ya digər dərəcədə özünü göstərirdi. S.Karakoçun Avropa ədəbiyyatı ilə tanışlığı Qaziantəpə liseyində oxuduğu dövrə təsadüf edir. Xatirələrindən məlumdur ki, o lisey və universitetdə oxuduğu illərdə Qərb ədəbiyyatının populyar sənətkarlarından olan Şekspiri, Dümanı, Andre Gideni, Höteni, J.J.Russonun fəlsəfi əsərlərini daha çox oxumuş və Qərb ədəbiyyatının incəlikləri ilə tanış olmuşdur. Qərb ədəbiyyatı ilə yaxından tanışlıq ona bu ədəbiyyatın problemlərinə bələdçilik imkanı yaratmışdır. S.Karakoç fransız dilini bildiyi üçün fransız ədəbiyyatı ilə daha çox təmasda olmuşdur. Bu təmas nəticəsində, o, Sant Fon Perze, Klauzel, Apollinar, Marks Yakop, Henri Miçauks və b. fransız şairlərinin əsərlərini orijinaldan oxumuş, onlardan etdiyi tərcümələri “Şeir sənəti”, “Diriliş” və s. dərgilərində çap etdirmişdir. S.Karakoçun Avropa marağının kökündə Qərb mədəniyyətinin mahiyyət axtarışları dayanır. Ancaq bir maraqlı məqam odur ki, S.Karakoç Dante, B.Şou, Höte, Rimbald və s. kimi Avropa nəhənglərini təhlil edərkən Avropa mədəniyyətinin kökündəki Şərq-İslam payının olduğunu çəkinmədən vurğulayır: “Bütün kiçildilmələrə baxmayaraq, qərblilərin bu günə gəlməsində İslamın böyük payı araşdırıldıqca, mükəmməl şəkildə ortaya çıxmaqda və isbatlanmaqdadır. Pozitiv elmlərdə, renesansın Əndəlus yolu ilə təməl ilk mərhələ məlumatlarının, qaynaqlarının İslamdan alındığı, bu gün saysız araşdırmalarla açıq-aşkar müəyyən olunmuş olmaqla bərabər, bir çox qərblilərin məlum bu həqiqəti təsbit və etiraf etmiş olurlar”¹.

S.Karakoç dünya mədəniyyəti modelinə kifayət qədər bələd olmuş, Şərq və Qərb modellərinin müqayisəsini aparmaqla Şərq mədəniyyətinin ilkinliyini, ənənəviliyini və müasir üstünlüyünü təsdiqləməyə çalışmışdır. Onun ədəbi-nəzəri görüşlərində Şərq-İslam mədəniyyəti problemlərinə həsr edilmiş araşdırmaların ayrıca yeri vardır. S.Karakoç Şərq-İslam mədəniyyətində Qurani ilkin, eyni zamanda, əbədi qaynaq hesab edir. O, 1975-ci ildə çap etdirdiyi “Bu torpaqların ədəbiyyatı” adlı məqaləsində Qurani həm də keçmiş ədəbiyyatla bağlılıq qurmaqda mötəbər qaynaq hesab edir.

S.Karakoçun ədəbi-nəzəri görüşlərində türk ədəbiyyatı və mədəniyyəti problemlərinin əhatə dairəsi olduqca genişdir. Ümumiyyətlə, o, bir nəzəriyyəçi rolunda daha çox şeir sənəti, onun mövzu və ideyası, janr xüsusiyyətləri

¹ Karakoç S. Edebiyyat yazıları - III. Eğik ehramlar. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1996, s.51

yətləri, şeirdə ənənəvi modernizm məsələsi və s. problemlərə aydınlıq gətirmiş, onları təhlil süzgəcindən keçirmişdir. Onun “Yunus Əmrə” (1965), “Mehmet Akif” (1968), “Mövlana” (1996) adlı monoqrafik əsərlərində, XX əsrin 80-90-cı illərində “Ədəbiyyat yazıları” adı altında çap olunmuş üç müxtəlif məqalələr toplusunda, o cümlədən çoxsaylı qəzet, jurnal məqalələrində biz türk ədəbiyyatı məsələlərinin elmi-nəzəri baxımdan daha çox təhlili ilə rastlaşırıq.

I fəslin “Sezai Karakoçun ədəbi-nəzəri görüşlərində ənənə və novatorluq məsələləri” adlı ikinci yarımfəslində Sezai Karakoçun sənət-ədəbiyyat haqqında nəzəri görüşləri Avropa, klassik və çağdaş türk, türk-islam, şərq-islam ədəbiyyatı, o cümlədən ədəbiyyatın ənənə və novatorluq problemlərini əhatə edir. S.Karakoç araşdırmaları ilə 500 ildən çox bir zaman çərçivəsində ədəbiyyatdaxili proseslərə nəzər salaraq daha çox ənənə və novatorluq məsələlərini önə çəkmişdir. Onun C.Rumi, Y.Əmrə, M.Füzuli, Ö.Nəfi, N.Kamal, Ə.Hamid, M.A.Ərsoy, Y.Kamal, N.F.Qısakürək, N.Hikmət, F.H.Dağlarca, M.Araç, O.Vəli, B.Necatigil, İbn Sina, İbn Rüşdi, Əbul-əla əl-Müərri, Məhyəddin Ərəbi, Dante, Dostoyevski, Höte, Bernard Şou və digər şəxsiyyətlərlə bağlı mülahizələrinin ədəbi-nəzəri mahiyyəti daha çox diqqət çəkir. Onun fikrincə, əsrlər boyu yaranmış və böyük bir mədəni irsə çevrilmiş klassik türk ədəbiyyatı XX əsrin bütün mərhələlərində bu və ya digər dərəcədə ənənə rolunu oynamış, yeni yaranan ədəbiyyata təsirsiz ötüşməmişdir. Sezai Karakoç türk mədəniyyətinin çoxəsrlik tarixə malik olduğunu qeyd etməklə yanaşı, bugünkü mədəniyyətin təməlində, məhz bunun dayanmasını diqqətə çatdırır. Sezai Karakoç ədəbiyyatda milləti və məmləkəti ifadə etməkdə ənənə faktoruna üstünlük verirdi. Bu onu göstərir ki, ədib sənətə qiymət verərkən milli dəyərləri uca tutmaqla yanaşı, bəşəri dəyərləri də inkar etmir. Bu mənada, yeni ədəbiyyatın ənənəni inkar kompaniyasına qarşı Sezai Karakoç yeni "lahiyə" irəli sürmüş, sənətin milli dəyər qazanmasında ənənənin aparıcılığını önə çəkmişdir. Sezai Karakoç ənənəni müdafiə edərkən poeziyanın müasir həyatla əlaqələnməsini vacib sayırdı və “Keçmiş ədəbiyyatı inkar edən, yaşadığımız həyatla maraqlanmayan bir ədəbiyyatın gerçək bir ədəbiyyat olması mümkün deyil”¹ deyirdi. Bildiyimiz kimi, S.Karakoç hər zaman islami ədəbiyyatı müdafiə etmişdir. Bu səbəbdən onun yaradıcılığında islami dəyərlər mühüm yer tuta bilmişdir. O, islami ədəbiyyatı canlandırmaq üçün klassik qaynaqlara üz tutmağı, onlardan bəhrələnməni lazım bilir. Bu sıra da dastanlara, məsnəvi, qissə və

¹ Karakoç S. Sütun I. Diriliş Yayınları. 2. baskı, İstanbul: Çağaloğlu, 1975, s.325

digər bədii janrlara üstünlük verir, yeni dövr şairlərini klassikadan öyrənməyə səsləyirdi.

S.Karakoç ənənə problemini bütün dünya ədəbiyyatı üçün xarakterik sayır. Yəni o, haqlı olaraq göstərir ki, ənənədən bəhrələnmək təkcə türk və ya Şərq ədəbiyyatında deyil, o cümlədən Qərb ədəbiyyatında da mövcud olmuş və olmaqda davam edir. Lakin S.Karakoç ənənədən bəhrələnmənin başqa bir məqamına da diqqət yetirməyi unutmur. Bu məqamda Hötenin, Şillerin, Balzakin, Didronun, Russonun Şərq ədəbiyyatından bəhrələnməsinə toxunur. Şərq ədəbi ənənəsinin nəinki Şərq, eyni zamanda, Qərb ədəbi prosesində də oynadığı rola diqqəti cəlb edir. S.Karakoç Şərqi Qərbə təsirindən danışarkən problemə bir qədər geniş müstəvidə müdaxilə edir. Bu təsiri təkcə ədəbiyyata olan təsir kimi yox, həm də memarlığa, musiqiyə, ümumiyyətlə, incəsənətin əksər sahələrinə, hətta şəxsiyyətin formalaşmasına da şamil edir və kifayət qədər faktlara istinad edirdi. O, Şərqi Qərbə təsirində Quranın, Məhəmməd Peyğəmbərin, Məhyəddin Ərəbinin, Əbul əla əl-Müərrinin, ümumiyyətlə, “Leyli və Məcnun” mövzusunun və s. rolunu xüsusi qiymətləndirir.

Sezai Karakoçun ədəbi-nəzəri görüşlərində XIX əsrin ikinci yarısı avropayönlü türk ədəbiyyatının formalaşma və inkişafında xüsusi yeri olan Namiq Kamal yaradıcılığına özünəməxsus münasibət var. Hər şeydən öncə, demək lazımdır ki, N.Kamal yaradıcılığında həm divan, həm də modern ədəbiyyatın təsiri mövcuddur. Lakin tənzipat ədəbiyyatının nümayəndəsi olaraq N.Kamalda Avropa ədəbiyyatının təsiri daha üstün olmuşdur. Sezai Karakoçun N.Kamala yanaşmasında iki amil diqqətdən yayınmır. O, “Xatırlanan və xatırlanmayan”, eyni zamanda, “Namiq Kamal” adlı araşdırmalarında N.Kamala məhz iki aspektdən yanaşır. O, Namiq Kamalı bir tərəfdən İslama münasibətinə görə, digər tərəfdən türk təfəkkürünün istiqamət dəyişdiricisi kimi, eyni zamanda, qərb dünyası sənət ölçü və qəliblərinin ədəbiyyata tətbiq edən sənətkar kimi təhlil edir. S.Karakoçun N.Kamala bu cür yanaşması türk ədəbiyyatşünaslığının tanınmış nümayəndələri Ə.Kabaklı, N.S.Banarlı və A.H.Tanpınarın fikirləri ilə üst-üstə düşür.

Bu yarım fəsildə deyilənlərdən belə bir qənaətə gəlmək mümkündür ki, ənənə S.Karakoç üçün yeninin inkişafı naminə zəngin bir qaynaq, istifadə mənbəyidir. S.Karakoça görə ən güclü novator ənənəni inkar edən yox, onu qəbul edən, ondan kifayət qədər bəhrələnəndir.

Dissertasiyanın **“Sezai Karakoç poeziyasında ənənə və novatorluğun təzahür formaları”** adlı ikinci fəslə iki yarım fəslə bölünür. **“Sezai Karakoç poeziyasında ənənəyə bağlılığın özünəməxsus xüsusiyyətləri”**

adlanan birinci yarımfəsildə sənətkarın yaradıcılığında ənənəyə bağlılıq problemlərindən danışılır. Burada göstərilir ki, orijinal yaradıcılıq üslubuna sahib olan Sezai Karakoç sənətində ənənə şüurlu ədəbi axtarışların nəticəsi olaraq dərk edilən, düzgün riayət olunan ədəbi təsir istiqamətidir. Şairin ədəbi-nəzəri görüşlərinin təhlili prosesində gördük ki, o, ənənənin təbliği və tətbiqində böyük işlər görmüşdür. Türk ədəbiyyatşünaslığında S.Karakoçun “ənənəçi” adlandırılması təsadüfi deyil. Ənənə onun yaradıcılığında bir baza rolunu oynayır. Şairin poeziyasında ənənənin müxtəlif təzahür formaları mövcuddur. S.Karakoç yaradıcılığında ənənə təsiri və təzahürünün bir ümumi səciyyəsi ilə yanaşı, bir fərd olaraq özünəməxsus yanaşma və ifadə fərqliliyini də müşahidə etmək mümkündür. Turan Karataş haqlı olaraq qeyd edir ki, “Karakoçun şeiri orijinal bir şeirdir, şübhəsiz, amma köksüz və ənənədən uzaq düşən, ənənə ilə bağlarını qoparmış bir şeir deyil. Şairin də ifadə etdiyi kimi, klassik şeir (divan şeiri), İslam şeirinin "üçüncü böyük sıçrayışı" olmuşdur. Ərəb və əcəm şeiri ilə ortaqlıq bir kökə sahib olan bu şeir çox cəbhəli və dərin bir təmələ malikdir”.¹ Bu mənada bir qədər öncə qeyd etdiyimiz kimi S.Karakoç sənətinin ənənə aspektindən təhlili təməl olaraq türk-islam mənəvi dəyərlərinin bir çox məziyyətlərini üzə çıxarır.

S.Karakoçun ənənəyə bağlılığı, ilk növbədə, onun klassik ədəbiyyata olan sevgisi və bu ədəbiyyatın forma və məzmun elementlərini öz yaradıcılığında tətbiqi ilə əlaqədardır. S.Karakoç bir sənətkar olaraq ənənə və novatorluğun dialektik rəhbərliyini yarada bildirdi. Yəni bu o deməkdir ki, S.Karakoç forma və məzmun əlaqələrinin dərəcəsini bilərək yaradıcılığını özünəməxsus forma və özünəməxsus məzmundan məhrum etmədi. Daha doğrusu, şair nə qədər ənənəçi idisə, üslub baxımından bir o qədər də özü idi.

S.Karakoç C.Rumi, Y.Əmrə, M.Füzuli, Ö.Nəfi, Ə.Nədim, Ş.Qalib və s. kimi klassiklərin sayəsində, divan şeirinin zirvəyə qalxdığını bildirir, onların yaradıcılıqlarından körpü kimi istifadə etməklə klassik ənənədən bəhrələnməyə başlayır. Məsələn, klassik poetik nümunələrdə “Sən”, “O” kimi ifadələndirmədə Allahın əks etdirilməsi şərtlik daxilində göstərilir.

S.Karakoç “Xızır qırx saat” əsərinin 8-ci bölümündə klassik ədəbiyyatın şərtlik modelinə riayət edərək Məhəmməd peyğəmbər adını “Gül” sözü ilə əvəzləyir:

Yaz İsanın
Kış Yahyanın

¹ Karataş T. Doğunun yedinci oğlu. Sezai Karakoç. İstanbul: Kaknüs Yayınları. 1998, s.298

Bahar, yaz, gz, kış
Ben, sen, İsa ve Yahya
Bir Gl yetiřtirmek iin
Yaratılmıřız
řkr Tanrıya.¹

“Leyli və Məcnun” mövzusunun řrq ədəbiyyatında çoxəsrlik ənənəsi vardır. řrq ədəbiyyatının korifey sənətkarları olan Nizami, Dhlvi, Cami, Nəvai, Füzuli v digər řairlrin bu mövzuda yazdıęı əsərlər həm zamanında, həm də sonrakı dövrlərdə əhəmiyyət kəsb etmiř, geniř dairədə təsir gcn malik olmuřdur. Təbii ki, bu mövzu müasir türk ədəbiyyatına da təsirsiz třmmiřdir. “Leyli və Məcnun”un ənənə təsiri bu və ya digər formada zn gstrmiřdir. Onu da qeyd edək ki, S.Karakoç “Leyli və Məcnun” ənənəsindən danıřarkn onun Qərb ədəbiyyatına təsirini xüsusi vuręulamıř, “Rimbaud və İslam” məqaləsində “Romeo v Clyetta”nın bu əsərdən tsirlndiyini bildirmiřdir. řairin z yaradıcılıęına gəldikdə isə 1974-1980-cı illərdə yazdıęı “Leyla ilə Məcnun” poemasının mövzusu nnvidir. Drd blmdn ibarət bu əsərdə yer alan bir çox motivlər, demək olar ki, klassik “Leyli və Məcnun” motivləri ilə üst-üstə dřr. Hər řeydn əvvəl, Leylinin doęulması, Qeysin Məcnun adlandırılması, onların məhəbbəti, ayrı-ayrı qbillrd yařaması, valideyn narahatılıqları, Nofəl əhvalatı, ařıqlrin lm, haqq mərtəbəsində bir-birlərinə qovuřması və s. kimi detallar řairin ənənədən yüksək řkild bəhrələndiyini sübut edir.

S.Karakoç bu əsərdə köhnə məzmunu yeni forma qliblrin salmıř, Fzuliyan deyimlərdən fərqli olaraq z üslubunda ıxıř etmiř, lakin məzmunu eyni ilə saxlamıřdır.

Sezai Karakoçun poeziyasının mövzu dairəsindən göründüyü kimi, řair z yaradıcılıęında ənənədən geniř řkild bhrlnmıř, klassik ədəbiyyatdan, dini məzmunlu poeziyadan istifadə edərək özünəməxsus üslub formalařdırmıřdır.

II fəslin “Sezai Karakoç poeziyasında yeni poetik imkanların təzahür formaları” adlı ikinci yarımsind göstərilir ki, müəllifin istifadə etdiyi ədəbi janrların bir çoxu klassik řeyrdn qaynaqlansa da bu sənətdə yeni poetik çalarlar formalařmıř, müxtəlif tərzdə ifadəsini tapmıřdır. Slflrinin yaradıcılıęına münasibət baxımından onun poetik irsində iki istiqamətin mövcud olduęunu deyə bilərik:

1. Klassik formalarda ənənəvi mövzulara müraciət;
2. Yeni formalarda ənənəvi mövzulara müraciət.

¹ Karakoç S. Gn doęmadan. řiirler. 14. Baskı. İstanbul: Diriliř Yayınları, 2013, s.187

Şairin istifadə etdiyi janrlardan da gördüyümüz kimi, birinci istiqamətə qəzəl, ninni, dördlük, təkbeyt və s. kimi klassik ənənədən gələn ənənəvi formalarda yazılmış bədii nümunələr üstünlük təşkil edir. Sezai Karakoç qəzəl janrına daha çox müraciət edən çağdaş sənətkarlardandır. Yaradıcılığında “Atəş rəqsi” (“Ateş dansı”) başlıqlı kitabında müəllifin “Qəzəl”, “İstanbulun xəzan qəzəli”, “Qız qülləsinə qəzəl”, “Diriliş” kimi qəzəl janrında qələmə alınmış şeirlərin olması onun ənənəvi şeir şəkllərindən istifadəsini təsdiqləyir.

Şair “Zamana həsr olunmuş sözlər” başlıqlı poemasında da klassik forma və məzmununda şeirlər yazdığını təsdiqləyir:

Gelin güllə başlayalım şiire atalara uyarak
Baharı kollayarak girelim kelimeler ülkesine¹

Klassik şeirin “gül-bülbül” məzmununu ehva etməsi, şairin bu mövzuya uyğun əsərlər qələmə alması ilə bağlı bəyanatı, çağdaşlarını “atalara uymağa”, yəni onların müraciət etdikləri qəlib və formalarda şeir yazmağa səsləməsi kimi diqqəti cəlb edir. Bu fikirləri ilə müəllif ənənəvi formada yeni məzmunun verilməsinin mümkünlüyünü vurğulamışdır.

Sezai Karakoçun bədii irsində, yalnız divan şeir ənənəsini deyil, şifahi xalq ədəbiyyatına bağlılığını göstərən məzmun və formada şeirlərə də rast gəlirik. Bu baxımdan, şairin “Layla” (“Ninni”) sərlövhəli şeiri anaların dilindən həzin-həzin səslənən laylalarla məzmun oxşarlığına malikdir:

Sana Tanrı Armağanı,
Desem, uyurmusun yavrum?
Geleceğin kahramanı
Desem, uyurmusun yavrum?²

Sezai Karakoç bu cür dördlüklərdən istifadə etdiyi kimi, sərbəst şəkildə dörd misradan ibarət müstəqil şeirlər də yazmış, klassik poeziyada rübai və tuyuğ, şifahi xalq ədəbiyyatında bayatı janrı ilə forma baxımından oxşar olan mənzumələr qələmə almışdır.

Ben ağıt yazmayı sevmem
Ölümdən değil dirilişten yanayım
Ölümdən değil ölüm sonrasında yana
Ağıt yazmaktan değil mevlüt yazmaktan yana.³

Göründüyü kimi, şair burada bir daha diriliş şairi olduğunu vurğulayır, ölümü deyil, ölümdən sonrakı dirilməni vəsf etdiyini və edəcəyini car çəkir. Bu dördlük formaca rübaiyə bənzəsə də, lakin sərbəst şeir şəklindədir.

¹ Karakoç S. Gün doğmadan. Şiirler. 14. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s.425

² Karakoç S. Şiirler - VII. Ateş Dansı. 3. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1998, s.27

³ Yəni orada, s.37

Qeyd etdiyimiz kimi, Sezai Karakoç yaradıcılığında ənənənin davamını forma baxımından müşahidə etdiyimiz kimi, məzmun baxımından da görürük. Sezai Karakoç şeirləri də böyük mütəsəvvüf şairləri Mövlanənin, Füzulinin, Nədimin və eləcə də, XX əsr şairi Mehmed Akif Ərsoyun poeziyasının və onların düşüncələrinin təsiri altındadır; onların yaradıcılığından gələn ənənənin davamıdır. Təsəvvüfi düşüncələrin bədii əksi, ölüm və diriliş məsələsi Sezai Karakoç yaradıcılığında Mövlanənin ideyalarının bədii əksi kimi səslənir.

Sezai Karakoç “Diriliş” qəzəlində dini-fəlsəfi baxışlar, vəhdəti-vücut sisteminin banisi Məhyəddin ibn Ərəbinin və çox sevdiyi Mövlanənin adlarını çəkməklə təsəvvüfi poeziyanın çağdaş dövrdə məzmun və forma baxımından davamçısı olduğunu bir daha bəyan etmiş olur:

Varmak Rabbani ile çileye katıp çile

Muhyiddin-i Arabi ve Mevlana hakikatına¹

Sezai Karakoç müəyyən hallarda İkinci Yeni şairlərindən fərqlənir. Təbii ki, bütün bu qeyd etdiyimiz məsələlərə görə o, başqalarından fərqi ortaya qoya bilmiş, yeni poetik imkanlarını təzahür etdirmişdir. “Karakoçun məqsədi konkret prinsiplər əsasında şeir ənənəmizi yenidən canlandırmaqdır. Bu istiqamətdə də şair əsl missiyasını üzə çıxarır. Məhz bu, Karakoçun poetikası, onun müəyyənləşdirdiyi “ənənə” anlayışı üzərinə inşa edilmişdir. Bununla da o, İkinci Yeni şairlərindən din və metafizikaya söykənən poetikası ilə seçilir”.²

Çağdaş türk şairi ənənəyə müraciətdə aşağıdakı məsələlərə xüsusi əhəmiyyət yetirdiyini vurğulayır. “Əsl lazımlı olan, köhnə şeirimizin ruhunun aşkarlanması, şeirə baxışının yenidən dirilişi idi. Formaların və məzmunların eynilə saxlanmasıdır, istifadəsi deyildir...”³ Sitatdan bəlli olduğu kimi, şair hətta sənətkarlıqla bağlı görüşlərini də diriliş kontekstində təqdim edir. Klassik şeirin dirçəldilməsini, yenidən ələ alınmasını da bir şair kimi özünün xüsusi missiyası olaraq elan edir. “Leyla ilə Məcnun” poemasında xüsusilə vurğuladığı kimi, köhnə formanın eynilə alınması çağdaş şeirə gətirilməsinin deyil, daha çox ənənə ilə novatorluğun sintezinin tərəfdarı kimi çıxış edir. Beləliklə, S.Karakoç ənənəyə münasibətdə belə öz fərdi sənətkarlıq xüsusiyyətlərini yaşatmaq qabiliyyətini nümayiş etdirmiş, həm məzmun, həm də forma baxımından klassik ədəbiyyatla bağlı bir çox şeirlər qələmə almışdır.

¹ Karakoç S. Şiirler - VII Ateş Dansı. 3. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1998, s.24

² Karaca A. İkinci yeni poetikası. Ankara: Hece Yayınları, 2005, s.457

³ Karakoç S. Edebiyat yazıları - I. Kendini arayan şiirimiz. 3. Baskı, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2007, s.10

III fəsil “Sezai Karakoç poeziyasının mövzu dairəsi, janr və fərdi üslubi xüsusiyyətləri” adlanır. Bu fəsil üç yarım fəsilə bölünür. “Sezai Karakoçun poeziyasının mövzu dairəsi” adlı birinci yarım fəsil şairin poeziyasının mövzu dairəsini əhatə edir.

Sezai Karakoçun bədii yaradıcılığına daxil olan örnəkləri mövzu baxımından aşağıdakı şəkildə qruplaşdırıla bilər:

1. Dini-mifoloji mövzuda əsərlər;
2. Şərq və Qərb mövzusunda yazılmış əsərlər.
3. İstanbul şəhəri mövzusunda qələmə alınmış əsərlər;
4. Məhəbbət mövzusunda əsərlər və s.

Sezai Karakoçun poeziyasının əsas mövzu dairəsini dini mövzular və bununla əlaqədə olan diriliş ideyası təşkil edir. Sezai Karakoçun “diriliş ideyası” islam fəlsəfəsindən qaynaqlanır. O, bədii yaradıcılığında insanları günahlardan əl çəkməyə, axirətlərini düşünməyə, yenidən diriləcəkləri günün hesabını fikirləşməyə dəvət etməkdədir. Əslində, şair diriliş günü dedikdə, Qiyamət gününü, mizan-tərəzinin qurulacağı vaxtı nəzərdə tutur.

Bu baxımdan, “Xızirla qırx saat” poemasının otuz dördüncü fəslində islam peyğəmbəri diriliş və qurtuluş simvolu kimi təqdim edilir.

Sezai Karakoç yaradıcılığında diqqəti cəlb edən mövzulardan biri də Şərq və Qərb mövzudur. Şair bu mövzunu elmi, mənəvi dəyərlər, qarşıdurmalar və mədəniyyətlərarası dialoq prizmasında qələmə almışdır. Mövzu ilə əlaqədar bir çox şeirlərin müəllifi olsa da, bir çox tədqiqatçıların da bu istiqamətdə diqqətini cəlb edən şeir “Masal” (“Nağıl”) adlı şeirdir. Şeir sərəlvhənin məzmununa uyğun bir strukturda qurulmuşdur və nağılvari bir girişlə başlayır:

Doğu`da bir baba vardı,
Bati gelmeden önce
Onun oğulları Bati`ya vardı.¹

Göründüyü kimi, şeirin başlanğıcında Şərqdən Qərbə üz tutan oğullardan bəhs olunur və şeirin sonrakı hissələrində deyilir ki, həmin atanın ilk oğlunu Qərb “udunca” daha altı oğlu da onun ardınca gedir və avropalaşmanın müxtəlif şəkildə qurbanlarına çevrilirlər. Əslində, Şərq-Qərb ziddiyyəti və qarşıdurmasını təsvir edən bu şeirdə Sezai Karakoç keçmişdən bugünə qədər Qərbin qanlı pəncəsində məhvə məhkum olan şərqililərin ümumiləşmiş obrazını yaratmışdır. Bu mövzu şairin sələflərindən sayılan Mehmed Akif Ərsoy yaradıcılığından qaynaqlanmaqdadır.

Şərq və Qərb mövzusunda Sezai Karakoç, ümumiyyətlə, müharibə və sülh kontekstində də yanaşmışdır. Onun bir çox şeirlərində müxtəlif Şərq

¹ Karakoç S. Gün doğmadan. Şiirlər. 14. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s.525

ölkələrində yaşanan fəlakətlərin, müharibələrin səbəbkarı olaraq Avropa, Rusiya və Amerika göstərilməkdədir. Bu baxımdan, müəllifin “Alın yazısı saati” poemasında Beyrutdan ta Azərbaycana, Əfqanıstana qədər Yaxın, Orta və Uzaq Şərqdə baş verən faciələr qələmə alınır.

Sezai Karakoçun poeziyasının mövzu baxımından müəyyən bir hissəsini də İstanbulla bağlı şeirlər təşkil edir. Şair İstanbulu dünyanın ən gözəl və müqəddəs şəhərlərindən biri hesab edir. Bu baxımdan, şairin “İstanbulun xəzan qəzəli”, “Qız qülləsinə qəzəl”, “Qapalı çarşı”, “Sultanəhməd çeşməsi”, “Şəhərlərim” kimi müxtəlif şeirlərində bu mövzunun bədii təcəssümünü görürük.

Əslində, Sezai Karakoçun poeziyasının mövzu dairəsi nümunə və təhlillərdən gördüyümüz kimi, biri digəri ilə sıx əlaqədardır və İstanbul da şair üçün islam tarixində, İslamın yayılmasında mühüm rol oynamış bir məkan kimi müqəddəsdir. 1453-cü ildə Sultan Fatehin avropalılar üzərində qələbəsi sayəsində qazanılmış bu şəhər artıq əsrlərdir ki, islamın, müsəlmanlığın ən böyük mərkəzlərindəndir:

İstanbul`a gel oruç günleri gez gör ve dinle derinden.

Taştaki oymaları incele bir er gözüyle.

Semerkant`tan kalkıp gelmiş erlerin gözüyle gör her yeri,

Camileri mezarlıkları çeşmeleri ve sebilleri.¹

Bundan başqa, Sezai Karakoç bu şəhərdə həm xristian mədəniyyətinin, bunun bariz nümunəsi olan Ayasofya məbədinin qorunduğunu, həm də islam mədəniyyətinin çiçəkləndiyini, amma son vaxtlar dinlərarası dialoqun varlığının şübhə altında olduğunu da xatırladır.

Müəllif İstanbulun ayrı-ayrı abidə və tarixi yerlərinə həsr etdiyi şeirlərində də eyni problemə toxunur, bu şəhəri islamın əsas mərkəzlərindən biri kimi qəbul edərək qərblilərə mesajlar göndərir. Şair Qız qülləsinə həsr etdiyi şeirində dənizin ortasında yüksəldilmiş və İstanbulun simvolu sayılan bu abidəni nəzərdə tutaraq yazır:

Bizans dirilmək için ummasın ondan medet,

O yalnız ve yalnız islamın dirilişine işaret.²

Əslində, İstanbul Şərq və Qərb dünyasının müştərək mədəni paytaxt şəhəri səciyyəsinə bir məkan kimi diqqəti cəlb edir. Avropanın, eləcə də, Rusiyanın, I Pyotrın bu şəhərlə bağlı istila planları Sezai Karakoçu narahat edən məsələlərdən biri kimi diqqəti cəlb edir.

Bir çox şairin ilk gənclik dönəmində qələmə aldığı şeirlərin müəyyən bir qismini məhəbbət mövzulu lirik poeziya nümunələri təşkil etdiyi kimi,

¹ Karakoç S. Alın yazısı saati. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1998, s.38

² Yəni orada, s.38

Sezai Karakoçun da xüsusilə “Monna Roza” adlı ilk kitabına daxil olan poetik nümunələrin çoxu sevgi şeirləridir. Bu şeirlərdə, adətən, nakam aşiqin arzu və həyəcanları dilə gətirilir. “Külək” (“Rüzgar”) adlı ikibəndlik şeir buna nümunə ola bilər.

Uçurtmamı rüzgar yırttı dostlarım!
Gelin duvağından kopan bir rüzgar.
Bu rüzgar yüzünden bulutlar yarım;
Bu rüzgar yüzünden bana olanlar...¹

Şairin sevgi motivli digər bir şeiri “Donuq eşq” adını daşıyır. Məhəbbət lirikasının səciyyəvi nümunələrindən olan bu mənzumədə yalnızlıq mövzusu aparıcıdır.

“Şəhrazad” başlıqlı başqa bir şeirdə isə sevgili gecə-gündüz düşü-
nülən, qanın axışında olan, həzin bir yağışa bənzəyən varlıq kimi təsvir edilir:

Sen gecenin gündüzün dışında,
Sen kalbin atışında kanın akışında...
Sen bir rüya geceleyin gündüzün
Sen bir yağmur ince hazin.²

Ümumiyyətlə, həzin duyğulardan yaranmış bu şeirlər daha çox dilinin, üslubunun sadəliyi ilə fərqlənir və şairin yaradıcılığının müəyyən bir qismini təşkil edir.

Dissertasiyanın III fəslinin “**Sezai Karakoç poeziyasının janr sistemi**” adlı ikinci yarım fəslində göstərilir ki, Sezai Karakoç yaradıcılığın-
da ənənəvi məzmununda verilən hiss və düşüncələr adətən klassik şeir
şəkilləri vasitəsilə təqdim olunur. Bu kontekstdə şairin yaradıcılığında nət,
qəzəl, rübai, məsnəvi kimi ənənəvi qəliblərdə ifadə olunmuş bədii
nümunələrə rast gəlirik.

Bu baxımdan, onun nət haqqında fikirləri də maraq doğurur. “Nət
Peyğəmbərin şeirlə hazırlanması istənilən bir portretidir. Hər şair hiss etdiyi
yerdən və görmə qabiliyyəti ölçüsündə ona baxar. O böyük mükəmməlliyyətin
qarşısında duyğularını zəbt etməyə çalışır.”³

Bundan başqa, Sezai Karakoç yaradıcılığında klassik şeir şəkillərinin
ən yığcam və geniş yayılmış formalarından qəzələ də müraciət olunduğu
görürük:

Geçti mi ki yeşilin sonsuzluk yüklü çağı,
Kader yanardağından kızıl kara kül düştü.⁴

¹ Karakoç S. Şiirler I. Monna Rosa. İlk Şiirler. 20. Baskı, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s.7

² Karakoç S. Gün doğmadan. Şiirler. 14 Baskı. İstanbul. Diriliş Yayınları, 2013, s.568

³ <http://www.anafilya.org/go.php?go=7d2c120000000>

⁴ Karakoç S. Gün doğmadan. Şiirler. 14. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s.565

Qəzəl və nətdən başqa Sezai Karakoç klassik poeziyanın daha böyük həcmli janrlarından olan məsnəviyə də müraciət etmişdir. Məhəmməd Füzulinin “Leyli və Məcnun” əsərinə eyniadlı poema ilə cavab verməsi həm nəzirə yaradıcılığı, həm də bir daha klassik formalara müraciət baxımından olduqca diqqətəlayiqdir. Amma təbii ki, bu nəzirəsində də Sezai Karakoç ənənəvi janrlarda yenilik etmək məharətini göstərə bilmiş, öz məsnəvisini yeni qəlibə salmışdır. Bu əsər sərbəst şeir şəklində qələmə alınmış modern bir məsnəvi nümunəsi kimi diqqəti cəlb edir. Şair sadəcə “Leyla ilə Məcnun” poemasını deyil, “Gül muştusu” (“Gül müjdəçisi”) adlı əsərini də həmin janrda qələmə almışdır.

Sezai Karakoç bayatı və gəraylı janrının xüsusiyyətlərini daşıyan kiçik həcmli, şifahi xalq ədəbiyyatı ənənəsindən gələn şeir şəklində müraciət etmişdir.

Klassik və müasirliyin ədəbi janrlar baxımından Sezai Karakoç yaradıcılığında bədii əksi türkiyəli tədqiqatçıların da diqqətini cəlb etmiş və bununla bağlı aşağıda verəcəyimiz sitatda həmin məsələyə aydınlıq gətirilmişdir: “Sezai Karakoça görə klassik şeirlə müasir şeiri ayıran, ilk baxışda zənn edildiyi kimi birinin forması olan şeir, digərinin şəkilsiz (amorf) şeir olması deyil, yalnız birində, orta q formasının görünən planda, fərqliliklərin daha daxili planda olması, digərinin isə tərsinə, fərqliliklərin görünən planda, orta q cəhətlərinin isə daxili, görünməz planda olmasıdır. Karakoç vəzn və qafiyənin əslində tamamilə itmədiyini sərbəst nəzmdə gizli bir əruzun əsas olduğunu, qafiyənin də misra daxilinə qarışdığını və daha ümumi bir səsləniş nizamı halını aldığını deyir.”¹ Həqiqətən də, şairin istifadə etdiyi janr və vəzn haqqında birmənalı şəkildə mühakimə yürütmək mümkün deyildir. Bu əsərlər əsasən, sərbəst şeir şəklində qələmə alınsa da, həm heca vəzninin, həm də əruzun da təsirini görmək mümkündür. Sezai Karakoç poeziyası bu baxımdan qarışıq, daha doğrusu kontaminasiya olunmuş, sintezedici bir özəlliyi ilə seçilir.

Göründüyü kimi, Sezai Karakoç, əslində, əruz ədəbiyyat tarixində “ölməz bir miras” kimi dəyərləndirərək bəzən sərbəst şeir daxilində belə onun gizli şəkildə yer aldığını vurğulamaqdadır. Təbii ki, bu vaxt şair öz yaradıcılığından da çıxış etməkdədir.

“Sezai Karakoç yaradıcılığının sənətkarlıq və fərdi üslubi xüsusiyyətləri” adlı üçüncü yarımfəsildə Sezai Karakoç özünəməxsus fərdi üslubi xüsusiyyətləri ilə diqqəti cəlb edən bir şair kimi təqdim olunur.

¹ <http://www.hocanasor.com/sezai-karakocun-poetikasi/>

Şairin poeziyasının üslubi cəhətlərini müəyyənləşdirmək üçün onun istifadə etdiyi poetik fiqurları, bədii təsvir və ifadə vasitələrini təhlilə cəlb etmək lazımdır.

Bu baxımdan, təşbehlər və onun müxtəlif növləri Sezai Karakoç yaradıcılığında obrazlılığa xidmət edən, müəllifin fikrini müəyyən bir predmet və ya hadisənin fonunda müqayisəli şəkildə daha da qüvvətli bir şəkildə ifadə edən poetik fiqur kimi diqqəti cəlb edir.

Bu gece ölümlər şəhri terketmiş
Otomobil tekerleğindəki hava gibi.¹

Burada şair insanın ruhunun cəsədini tərk edərkən uçmasını və bu cansız bədənin artıq öz “qabığı”na vida etməsini maşının təkərinin boşalması ilə müqayisə edir. Müfəssəl təşbih nümunəsində Sezai Karakoç bir neçə baxımdan bənzətmə yaradır. Gecənin və təkərin rəngləri bənzərdir; ruhsuz cəsəd və havasız təkər oxşardır, “tərk etmək” məsdəri bu hadisələrdə əlaqələndirici feildir.

Sezai Karakoç, demək olar ki, poeziyasının mövzu dairəsini dini məsələlər üzərində qurduğu kimi, müxtəlif üslubi çalarlar yaradan zaman da dini istilahlardan geniş şəkildə yararlanır. Ümumiyyətlə, şairin ən çox müraciət etdiyi poetik fiqurların təlmih, təşbih və istiarə olduğunu deyə bilərik. Hətta şairin epitetlərində belə bu təsiri görürük.

Şairin yaradıcılığında, təbii ki, bədii məcazın bütün növlərindən istifadə edilmişdir.

Digər bir istiarə nümunəsində isə pıçıldamaq feili xurmaların, dillənmək feili isə çöllərin üzərinə köçürülməklə şəxsləndirilmə yaradılmışdır:

Hurmalar fısıldadı, çöllər dilləndi.²

Aşağıdakı örnəkdə həm təşbih, həm də istiarə eyni anda yaradılmışdır:

Yapraklar sarardı, adeta sonbahar güldü.³

Yarpaqların saralmasını payıza bənzədən şair insana aid gülmək felini də ilin fəslinin üzərinə köçürməklə maraqlı bir istiarə nümunəsi ortaya qoymuş olur.

Sezai Karakoç yaradıcılığında sintez olunmuş poetik fiqurların vəhdətinə təşbehlə təzadın da eyni ifadədə yer almasında rast gəlirik:

Gün yaraya çekilen bir yakı,
Gece cehenneme dikilen bir zafer takı.⁴

¹ Karakoç S. Gün doğmadan. Şiirler. 14. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s.152

² Yenə orada, s.546

³ Yenə orada, s.547

⁴ Yenə orada, s. 549

Burada gün və gecə sözləri vasitəsilə bədii təzad qurulduğu kimi, günün dərdlərə əlac olması, yəni yaraya məlhəm xüsusiyyəti, gecənin isə cəhənnəmə bənzədilməsi vasitəsilə təşbih nümunəsi qələmə alınmışdır.

Həmçinin müxtəlif adlandırmalar zamanı da şair bu və ya digər əşyanın əvəzinə başqasını xatırlatmaqla, metonomiya yaratmış olur:

Kendini bırakarak evrenin koştugu o Bütüne.¹

Burada Sezai Karakoç əslində Allahın varlığını nəzərdə tutaraq “Bütün” sözünü işlətməklə onun kainatdakı hər şeyin sahibi olduğuna, Vücuti-Mütləq sifətinə işarə edir.

Şairin yaradıcılığında Qurandan götürülmüş iqtibaslar da diqqəti cəlb edir. Məlum olduğu kimi, iqtibas klassik Şərq poetikasında əsas poetik fiqurlardan olub, daha çox müəyyən dini ifadələrin, surələrin və ya onların bir hissəsinin olduğu kimi, eynilə, yaxud tərcümə vasitəsilə verilməsidir. Aşağıdakı nümunələrdə də iqtibas yaradılmışdır:

Doğmamış ve ölmeyen
Gelmemiş ve gitmeyen.²

Aşağıdakı örnəkdə isə tənasüb adlanan poetik fiqurun bir növü olan ehyamı-tənasübə müraciət etməklə müəllif yenə də sənətkarlıq baxımından gözəl bir örnək qələmə almışdır.

Adətən, xristianlıqda qiyamətdə İsa peyğəmbərin xilasedici olaraq gələcəyindən danışılır. İslamın müəyyən təriqətlərində, xüsusilə şiəlikdə isə Mehdi Sahib-əz-zaman bir bəşəri xilaskar kimi qəbul edilir. Bu nümunədə isə Məhəmməd peyğəmbərdən bəhs edilərək qiyamətdə onun müsəlmanlar üçün şəfaətçi funksiyasına işarə olunur. “Gül” simvolu ilə qiyamət arasında tənasübün qurulması, gülün peyğəmbər müjdəçisi adlandırılması əslində yenə də şairin diriliş ideyası ilə bağlı yaratdığı bir poetik fiqurdur.

Kıyamet demek gülün geri gelişi demek,
Gül peyğamber muştusu, peyğamber sesi.³

Şairin yaradıcılığında müasir poeziya üçün o qədər də ənənəvi olmayan poetik fiqurlara da müraciət edildiyini görürük. Bu baxımdan, klassik şeirdə, xüsusilə forma baxımından bədii gözəlliyə xidmət edən, məzmun vəhdətini də tamamlayan ləffü-nəşr kimi bədii ifadə vasitələrindən də istifadə edilir:

Sedflerinden yapılmış İstanbul camilerinin taşları
Beyaz güvercin kanadı köpüklerinde kubbelerini gördüm camilerin.⁴

¹ Karakoç S. Gün doğmadan. Şiirler. 14. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s. 294

² Yenə orada, s.419

³ Yenə orada, s.379

⁴ Karakoç S. Alın yazısı saati. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1998, s. 41

Əlbəttə ki, şeir sərbəst formada olduğu üçün burada tam mənada paralellik gözlənilməmişdir.

Sezai Karakoç yaradıcılığında bədii təzada da mənə çalarına xidmət edən, obrazlılığı gücləndirən bir bədii ifadə vasitəsi kimi tez-tez müraciət olunur. Bəzən bu təzadlar oksimoron adlanan leksik məfhumlarla da ifadə edilir:

Diri dedikləriniz ölü, ölü dedikləriniz diri.¹

Bu mısradə “ölü” və “diri” məfhumları vasitəsilə bədii təzad yaradıldığı kimi, klassik ədəbiyyatda əks adlanan poetik fiqurdan da istifadə edilmişdir. Müasir poeziyada isə güzgüli şeir anlayışı kimi verilən bu poetik fiqurda misra, sanki ortadan ikiye bölünür və bu “qırılmada” ikinci tərəf birinci tərəfin əksi kimi görünür.

Beləliklə, Sezai Karakoçun şeirinin səciyyəvi xüsusiyyətləri ilə bağlı təhlil və nümunələrdən aydın oldu ki, o, İkinci Yeni şeirinin ən görkəmli təmsilçilərindən biri olmaqla yanaşı, fərdi üslubi yolunu müəyyənləşdirən bir sənətkardır.

Tədqiqatın yekunu olaraq əldə edilmiş elmi-nəzəri qənaətlər dissertasiyanın “Nəticə” hissəsində aşağıdakı şəkildə ümumiləşdirilmişdir:

- Türkiyə türk ədəbiyyatında klassik şeirlə müasir poeziya arsında əlaqə, ənənənin davamı daha çox XX əsrin ikinci yarısından sonra özünü göstərməyə başlamış və Sezai Karakoç da bu işdə öz imzasını qoyan sənətkarlardan olmuşdur.

- Sezai Karakoç həm məzmun, həm də forma baxımından müasir Türkiyə türk ədəbiyyatında klassik ənənənin davamçısıdır.

- Mövlanə Cəlaləddin Rumi, Yunus Əmrə, İmadəddin Nəsimi, Əhməd Nədim, Məhəmməd Füzuli, Şeyx Qalib kimi klassiklərin müxtəlif əsərləri Sezai Karakoç poeziyasının ideya qaynağı kimi diqqəti cəlb edir.

- Sezai Karakoç tənqidçi kimi də fəaliyyət göstərmiş, klassik şeir formalarından özünəməxsus şəkildə istifadə etdiyi kimi, onlar haqqında müxtəlif esse və məqalələrində də fikirlərini bildirmişdir. Beləliklə, şair Sezai Karakoç yazıçı Karakoçu daim təsdiqləmişdir.

- Ənənəçi şair eyni zamanda çağdaş ədəbiyyatda ənənəyə sadıq qalmaqla öz fərdi üslubunu formalaşdırmağı bacarmışdır.

- Özünü “diriliş şairi” adlandıran Sezai Karakoç, həqiqətən də, XX əsrdə İslam poeziyasının aparıcı nümayəndələrindən olmaqla yanaşı Quran əxlaqını təbliğ etməyi qarşısına məqsəd qoymuş və bədii yaradıcılığını da bu istiqamətdə qurmuşdur.

¹ Karakoç S. Gün doğmadan. Şiirler. 14. Baskı. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2013, s.507

- Sezai Karakoç klassik ənənəni öz poeziyasında uğurla davam etdirməklə yanaşı, modern şeirin inkişafında da xidmətləri olan sənətkar kimi Türkiyə türk ədəbiyyatı tarixinə daxil olmuşdur.

Dissertasiyanın əsas məzmunu müəllifin çap olunmuş aşağıdakı məqalə və tezislərində öz əksini tapmışdır:

1. Sezai Karakoch и комплексный подход к проблемам турецкой литературы и культуры // Гилея. Научный вестник. Национальный Педагогический Университет имени М.П.Драгоманова Украинская Академия Наук. Украина, Киев: 2014, Выпуск 84 (№ 5), с.421-425

2. TənziMAT ədəbiyyatı və Qərbçiliyə münasibət Sezai Karakoç nəzəri-estetik görüşlərinin tərkib hissəsi kimi / “V Uluslararası Türk Dili və Edebiyatı Öğrenci Kongresi” bildirilər kitabı. Türkiyə-İstanbul, 23-24 haziran 2014, İstanbul: 2014 s.565-571

3. Sezai Karakoç yaradıcılığının mövzu dairəsi // Filologiya məsələləri. AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Bakı: 2015, №10, s.365-371

4. Sezai Karakoçun poeziyasının mövzu və üslub rəngarəngliyi // Pedaqoji Universitet Xəbərləri. Təbiət, humanitar və pedaqoji-psixoloji elmlər seriyası. Bakı: 2015, №2, s.272-276

5. Sezai Karakoç ədəbi-nəzəri görüşlərində ənənə problemi / “XXI əsr pəncərəsindən mədəniyyət və kimlik” Beynəlxalq konfransının materialları. Bakı, 26-28 may 2015. Bakı: 2016, s.173-179

6. Sezai Karakoç şeirlərinin dini-mifoloji xüsusiyyətləri // Dil və ədəbiyyat, beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal. BDU, Bakı: 2016, №1(97), s.163-168

7. Sezai Karakoçun klassik irsə münasibəti // Filologiya məsələləri. AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Bakı: 2016, №3, s.374-380

8. Sezai Karakoçun ədəbi-nəzəri görüşlərində Şərq-Qərb konteksti / “Xarici Dillərin Tədrisinin aktual problemləri” respublika elmi-praktik konfransının materialları. Bakı, 5-6 may 2016-cı il. Bakı: 2016, s.466-471

9. Sezai Karakoç yaradıcılığının özünəməxsus fərd-üslub xüsusiyyətləri // Dil və ədəbiyyat, beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal. BDU, Bakı: 2016, №2 (98) s.162-166

10. The role of the period and environment in Sezai Karakoch's creation // Литература в контексте культуры. Министерство освіти и науки Украины Днепропетровский Национальный Университет имени О. Гончара. Украина, Киев: 2017, Выпуск 28, с.17-24

**Традиции и новаторство в современной тюркской поэзии Турции
(На основе творчества Сезаи Каракоч)**

Резюме

Диссертация посвящена исследованию проблемы традиции и новаторства в современной тюркской поэзии Турции на основе творчества Сезаи Каракоч. Она состоит из введения, трех глав, заключения и списка использованной литературы.

В введении обосновываются актуальность и значимость темы, освещается и комментируется степень изученности проблемы, определяются объект, цели и задачи исследования, теоретико-методологические основы, научная новизна, апробация и структура работы.

В первой главе диссертации под названием “Литературно-культурная среда эпохи Сезаи Каракоча. Проблема традиции и новаторства в его литературно-теоретических взглядах”, состоящей из двух параграфов раскрыта общественно-политическая жизнь и литературная среда, в которой формировался поэтический талант Сезаи Каракоч, его литературно-теоретическое мировоззрение, в котором нашла отражение, актуальная для современной турецкой поэзии проблема традиции и новаторства.

Литературно-теоретические взгляды С.Каракоча представляют некий творческий процесс синтеза исламских традиций и западно-европейской литературы.

Во второй главе диссертации под названием “Проблема традиции и новаторства в поэзии Сезаи Каракоч”, состоящей из двух параграфов подробному исследованию подвергается поэтическое творчество Сезаи Каракоча. Традиционализм является фундаментом всего его творчества. Но его традиционализм отличается своеобразным стилем. Ему не чужды новые формы и методы выражения в поэзии, но все новое он синтезирует и применяет сообразно традиционным, национальным особенностям. В какой-то степени его творчество является своего рода мостом, связующим звеном между традиционалистами и новаторами.

В третьей главе диссертации под названием “Тематический обзор, жанровые и индивидуальные стилистические особенности поэзии Сезаи Каракоч”, состоящей из трех параграфов

рассматриваются тематические, жанровые и индивидуальные стилистические особенности поэзии С.Каракоча. Тематика его поэзии достаточно разнообразна. Она охватывает как религиозно-мифологические темы, так и любовные, Востока и Запада, тему Стамбула – как столицы всего исламского мира. В работе также исследована и жанровая система поэзии С.Каракоча, которая включает нат, газель, рубай, маснави, такие стихотворные формы, как баяты, гарайлы и т.д.

Арсенал стилистических средств и художественной изобразительности Сезаи Каракоча богат и разнообразен.

В заключении диссертации обобщаются основные научно-теоретические выводы исследования.

**Traditions and innovation in modern Turkish poetry in Turkey
(Based on the work of Sezai Karakoch)**

Summary

The thesis is devoted to the study of the problem of tradition and innovation in modern Turkish poetry in Turkey based on the work of Sezai Karakoch. It consists of an introduction, three chapters, a conclusion and a list of used literature.

The introduction substantiates the relevance and importance of the topic, highlights and comments on the degree of study of the problem, determines the object, goals and objectives of the study, theoretical and methodological foundations, scientific novelty, approbation and work structure.

The first chapter of the dissertation has the name "Literary and cultural environment of Sézai Karakoch's era. The problem of tradition and innovation in his literary and theoretical points of view", consist of two paragraphs, and reveals the socio-political life and the literary environment in which the poetic talent of Sezai Karakoch, his literary and theoretical worldview was formed, where the problem of tradition and innovation, relevant for contemporary Turkish poetry, was reflected.

The literary-theoretical views of S. Karakoch represent some creative process of the synthesis of Islamic traditions and Western European literature.

In the second chapter of the thesis, entitled "The Problem of Tradition and Innovation in the Poetry of Sezai Karakoch," consisting of two paragraphs, Sezai Karakoch's poetic work undergoes a detailed study. Traditionalism lays in the foundation of all his creativity. But his traditionalism is distinguished by a peculiar style. He does not lack new forms and methods of expression in poetry, but he synthesizes and uses all the new according to traditional, national characteristics. To some extent, his work is a kind of bridge, a link between traditionalists and innovators.

In the third chapter of the dissertation, entitled "Thematic review, genre and individual stylistic features of poetry of Sezai Karakoch", consisting of three paragraphs, the thematic, genre and individual stylistic features of S. Karakoch's poetry are considered. The subject of his poetry is quite diverse. It covers both religious and mythological themes, as well as love, East and West, the theme of Istanbul as the capital of the entire Islamic world. The genre system of S. Karakoch's poetry, which includes nat, gazelle, rubai, masnavi, poetic forms such as bayat, garayly, etc. is also studied.

Sézai Karakoch's arsenal of stylistic means and artistic representations is rich and diverse.

In the conclusion of the thesis, the basic scientific and theoretical conclusions of the study are summarized.

Tiraj 100. Format 60x84 ¹/₁₆

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının mətbəəsi
Bakı ş., H.Cavid pr-ti 115

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА
ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ им. акад.З.М.БУНИЯТОВА**

На правах рукописи

ОФЕЛЯ ЭЛЬДАР кызы БАБАЕВА

**ТРАДИЦИИ И НОВАТОРСТВО В СОВРЕМЕННОЙ
ТЮРКСКОЙ ПОЭЗИИ ТУРЦИИ (НА ОСНОВЕ ТВОРЧЕСТВА
СЕЗАИ КАРАКОЧ)**

5717.01 – Литература тюркских народов

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание ученой степени
доктора философии по филологии

БАКУ – 2017